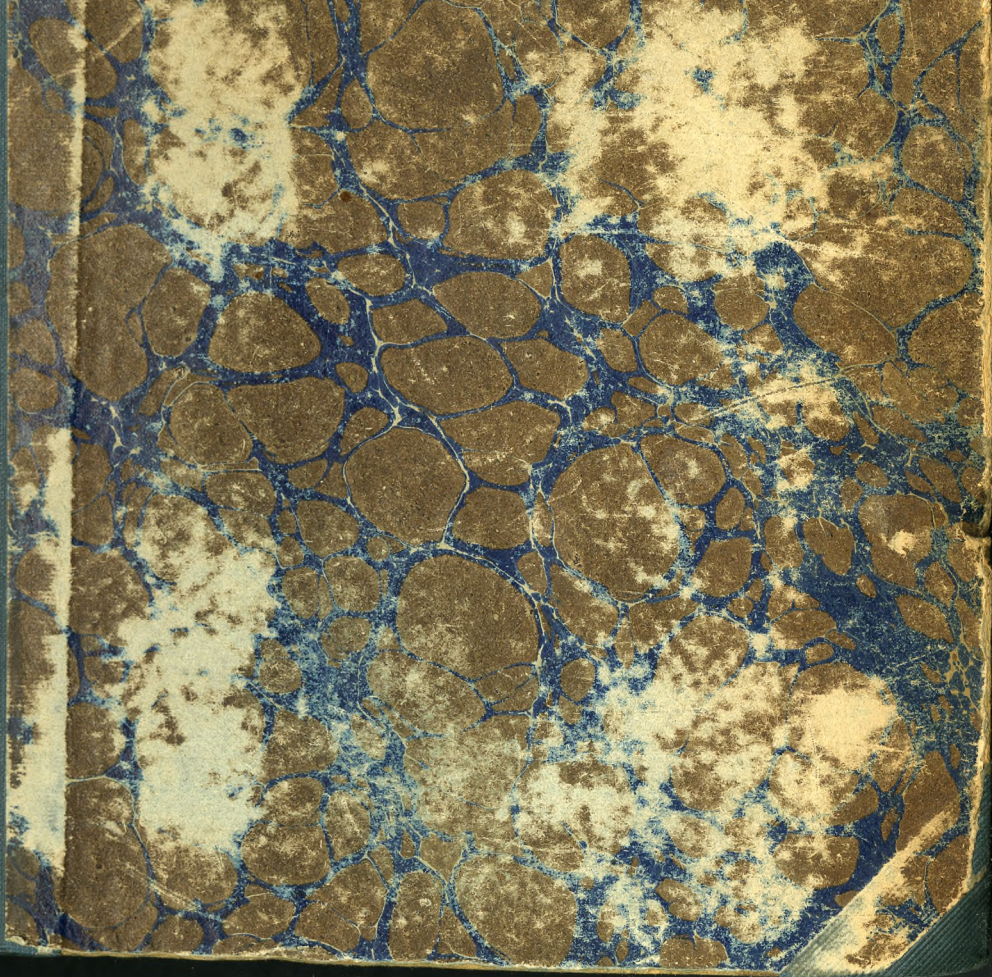

150.

150
1340

SZÖVETSÉG

(Dr. József dajostól.)

Lenni, vagy nem lenni

* * *

7

BUDAPEST,
GRIMM és HOROVICZ.

1878.

1

DE BALLAGI GÉZA.

I.

Szokásos mondás, hogy a jelen az anyagi-ság s a valárdság kora s hogy elhalt a fogékonyság minden magasb eszmei és eszményi iránt. De ha e mondást a jelenkor történetivel szembe helyezzük, hamar meggyőződünk valótlan voltáról. Igaz, hogy a gyakorlati, különösen a természettudományi ismeágak roppant előhaladtával a tevőleges intézmények a sejtelmet meghaladó fejlődést tanusítottak; de épen e haladásra is az eszmei világ végtelen fejlődése vezetett. Tehát a különbség az újabb s a régibb történetek közt legfőlebb az, hogy az újabb észjárás célszerűbb irányt vett a réginél s az eszmevilág köre roppantul terjedvén, a köznapi élettel közeli kapcsolatba lépett.

Az meg téves hiedelem, hogy a politikai fejlődés pusztá anyagiság és valárdság jellegét öltötte volna magára. Ellenkezőleg; az államok fejlődésére talán soha annyi eszmei elem nem folyt be, mint mostanában, s a nemzetek egyéni-

sége sok képzeleti, tünékeny indokok befolyása alatt is áll. A XVIII-ik század vége óta Franciaországból világrázó eszmei forradalom áradván szét világgá, a mivelt népcsaládok részben hivatott, részben képzelgő eszméik miatt ugyanakkora harci állapotban állnak egymással mint bármely más korban. Ha még ehhez megfontoljuk, hogy csak elején állunk a nagy átalakulásnak, mely némely államban ugyan már gyökeres változásokat hozott létre, de általán véve még befejezve nincsen: be sem láthatjuk lelki szemünkkel azon átalakulásokat, melyek az eszmei küzdelmek természetes következményei.

Mellőzve a bölcsészet új irányát, mely az erkölcsiséget és a vallási meggyőződést egyszerűsíteni ohajtja; mellőzve azon állambölcséleti tanokat, melyek az államforma lényegének átdoimitását célozzák, s melyek számos tulzásaik dacára Franciaországban, Spanyolországban s a világtengeren túli némely részekben már a közéletbe is átültetvék: magában véve a nemzeti-ségi kérdés is felöleli azon előnyöket és árnyoldalakat, melyek neki, mint ujkori eszmének, nagyszerűség vonása mellett visszataszító jelleget kölcsönöznek.

A nemzetiségi elv az azonos vagy rokon nyelvűek rokonságán alapul s célzata őket egy

politikai testté tömöríteni. Önmagában véve természetes elv; de minthogy a létező államtestek nem a nyelvazonság szerint alakultak, hanem a történeti körülmények fejlődése szerint: világos, hogy az egyesülő célzat a létező államalkatok felforgatására s ujjaídomítására vezet. Németország és Olaszország példája elég világosan beszél. De az átidomuló törekvés az európai szárazföldön még csak valósulása közepén van s a jövődő történelem még sok megoldandó kérdéssel áll szemközt.

Az egyesülés ügyfolyamata, épen mivel csak megszilárdult alkatok romjain létesülhet, csak erőszakkal történhetik meg. S e tény a magában véve nagyszerű nemzetiségi elv eszménységét tetemesen csökkenti s a köznapi érdekek és szenvedélyek porondjába vonja le. Még inkább elborul az eszme tisztasága, ha elgondoljuk, hogy az életre érdemes alapeszmében mennyi a képzeleti, sőt képzelgő elem! Az egyesülni törekvő elemek közt mennyi magában véve összeférhetlen van, melyeket egyelőre csak az ellen közössége tart össze, melyek azonban, ha az egyesülésnek akadályai nem lennének, lényegileg ridegen, minden vonzás nélkül, állanának egymással szemközt! De még az összeférhetők is érvényesülésök folyamában gyakran a leg-egyszerűbb és legtermészetesebb emberségi te-

kinteteket is sértik, úgy hogy a józan gondolkodó, ki szemével végig tekint a különböző történeti korok fejleményein s kinek kedélye az örök, változhatlan emberségi elvek iránt fogékony, gyakran a legridegebb középkor eseményeit véli maga előtt látni. Csak emlékezni kell a legujabb kor nemzetiségi tusáira, melyek a társadalmi szabadság zászlaját felebaráti vérrel áztatták.

Ebben rejlik az elv romlásának magva. Az életre való lényegyet borító képzeleti ködfellegnek a történeti fejlődés folyamában szélyel kell foszlani a józanuló elme bontó ereje alatt s az érdekek józanabb felfogása idővel békésebb együtt-létet kénytelen teremteni.

Az is való, hogy a nemzetiségi elv által célzott s már részben megteremtett állapot nem képezi a tökély legmagasb fokát. A nyelv legyen bármennyire legfontosabb közege az érintkezésnek, mégis csak érintkező közeg s már most is léteznek államalakulatok, melyek a nyelvbeli szűkkörű álláspontot túlhaladván, magasabb elven alapszanak. Európában Svajc, Amerikában a Szövetséges Államok oly alkatok, melyek a tételt bizonyítják és magasabb tökélyesedésre képesek. Nem önámítás tehát remélni, hogy a történelem nemtője formát találанд, melyben a ma egymással hadi lábon álló nemzetségek nyugodtabb állami létnek örvendhetnek.

II.

Kétségbe kellene esni Magyarország jövője felett, meggondolva a benne lakó nemzetiségek különféleségét, érzületeik ellentétességét. Az államiság lenyomatát a magyar elem adja, övé lévén a történeti mult fentartó alapja, benne legnagyobb rátermettség s érettség politikai működésre. Az államalkotó nemzetiség vezetősége erős nyomást gyakorol a magukat érzeni kezdő többi nemzetiségekre, s ezek ellenhatásának az legnagyobb veszélye, hogy mindegyikök egy szomszédes és rokon nemzetiségű külállamhoz vonzódik, tőle várva támaszt önérvényesülő hajlamában s kívánalmaikkal belső féregként folyton örölve a magyar állam élőfáján. Csak-hogy épen a nemzetiségi árnyalatok különféleségéből s a nyelvterületek szakadozottságából vigaszt nyerhet a magyar hazafi; mert ha ellenfelei egyik is az ellenhatásban, de maguk közt eltérnek, sőt egymással homlokegyenest ellenznek. Együttvéve számszerint felülmulják a

magyart, de külön-külön mögötte maradnak. Egyikök másíkok némi tekintetben, természeti adományra s lélektani előnyre nézve a magyar fölött áll, de politikai érettség, öntudatos akarat dolgában a magyar mindnyájokat felülmulja. És alig képzelhetni, hogy egyik vagy másik elem a többi mind fölött valaha annyira vezetőséget gyakorolhasson, mint a hogy jelennen a magyar elem gyakorolja a többi felett. De azt inkább képzelhetni, hogy az ellentétes érdekek tusaiból valaha a minden elemet kielégítő, kibékítő irány és forma keletkezhessék.

Röviden összegezve a magyarellenes irányzatokat, mondhatni, hogy Magyarországot három fajta veszély fenyegeti: a germanismus, a romanismus és a panslavismus.

A germanismus veszélyei közelik és szemmel láthatók; sőt a germanismus jelenségei, dacára annak, hogy eddig nem léptek föl állam-bontó tényezőként, már most is mélyen keresztül hatottak a nemzeti élet minden rétegébe. Német befolyás érzik a társadalomban, a köznapi életben. Keresztülhatott s részben megrontotta a nyelvet. Befolyását látni az irodalomban, sőt a magyar tudomány nagyjában sarjadéka a német tudomány terepélyes előfájának s csak mostanában kezd némi önállóságra vergődni. De e veszélyeket lényegesen csökkentí az, hogy a

befolyás világpolgáris szinzetű s nem durva erőszak, hanem szellemi tulsúly szüleménye. A német befolyás lényege a magyar nemzeti test hasznára van s ami fő, mellette az öntudatra ébredt nemzeti szellem önállóságát megőrizheti. A germanismus veszélyét csökkenti továbbá a német elem békülékeny kedélyhangulata, szorgalmas és simulékony jelleme. Ezért a német faj, az erdélyi különváló és körütekintő szászok kivételével, a magyar államiságnak ellenfele sohasem volt, sőt részben, mint a szepe-siek, hazafias hangulatban, tettvágyban a magyar elemmel versenyez.

Élesen áll a magyarsággal szemközt a románság. A bárdolatlan s állami észjárásra nézve a kezdetlegesség fokán álló fajba, értelmesebb különösen egyházi tagjainak izgatása, folyton öregbedő gyűlöletet csepegtet a magyar elem iránt. E gyűlölet ujabban hatalmas tápot nyer a szomszédos Románia, már-már teljesedő függetlensége s fejlődő államisága látványaiban. Ezek dacára mondhatni, hogy a kibékülés a magyar elemmel bizton remélhető, mivel a románság legtöbb felől szláv elemekkel van környezve s így már életérdeke is arra kényszeríti, hogy támaszt keressen a roppant nyomás ellenében. Ugyanis föltételezve egy Oroszország vezetősége alatti s Törökország romjaiból alakult nagy szláv

birodalmat vagy szláv államok szövetségét, nem képzelhetni, hogy a románság nemzetiségi önállóságát és tisztaságát fentarthassa, s habár Románia mostanában önkényt helyzi is magát Oroszország védpajzsa alá, ez egyrészt Oroszország tulsúlyának, másrészt annak tulajdonítható, hogy Románia készséggel kénytelen megragadni a kínálkozó segélyt kiszabadulnia Törökország fenhatósága alól, noha a szlávság és Oroszország iránt ellenszenvet érez. Ezekből következik, hogy a románság idővel, önértékéből folyólag, készánság fog csatlakozni a szomszédos és hasonló veszélyek által fenyegetett magyarsághoz.

III.

Legközelibb vészt hoz a magyar államiságra a panslavismus eszméje. Célzata nem kevesebb, mint az összes szláv törzseket egy önálló nagy birodalomba egyesíteni. Így kiejtve kábitón nagszerű eszme; de megfontolva az egyes szláv törzsek minőségét, azonnal belátni az eszme képzelgő voltát. A szláv rokonság ugyanis csak általános és egyes tagjai testi szellemi alkotásra, gondolkozásmódra, vérmérsékre és miveltségi fokra nézve ugyanannyira különböznek egymástól, mint a latin fajok vagy a germán eredetű népek. A vérmes és szellemdús lengyel távol áll a panslavismustól s pusztán nemzeti önállóságra törekszik. Az iparűző csehek kulturája német s közülk a nagyralátó szláv-csehek még szűkebb hazájukban sem bírnak tulsúlyra vergődni a német-csehek fölött. A nehézkes és munkás magyarországi tótok békés polgárai az államszervezetnek s csak igazgató értelmesebbjei nyomnak rá ellenzéki bé-

lyeget. A horvátok nemzeti önállóságra törekszenek s ha a magyarság ellenében heves ellenzék-et fejtenek is ki, ellentétes állást foglalnak a szerbek ellenében s a nagy szláv eszmének nem szolgái. A szerbek szintén külön uton járnak s önálló országra törnek. A mohamedán vallásu szlávok vakhitűbbek az igazi ozmanlinál s a török birodalom támaszai. Szemmel látható tehát, ahány törzs annyi gondolkodásmód és irányzat.

A szlávok ellentétes törekvései mindezek dacára nagy vészt rejtenek magukban Austria-Magyarországra, sőt egész Európára nézve, mivel élükön Oroszország áll, mely, önző állami céljaira tőkét ütve az általános elégségtelenségből, százados politikája zászlajára a különféle szláv törzsek felszabadítását tűzte ki jelszavul s ennek elérésére diplomatiái s hadászati eszközökkel csodálatos következetességgel törekszik, sőt az izgatás, kémkedés és vesztegetés álnok eszközeit is rendre alkalmazza.

Oroszország ellenségei intőformán figyelmeztetik a szláv fajokat, hogy az oroszszal csak urat cserélnek, még pedig az európai szárazföld többi nagyhatalmainál barbárabb urat, ki az önkény vasvesszejét, melyet saját óriási birodalmában forgat, majdan fölöttük is el fogja suhintani. Csak-hogy a belátóbb szlávok több belátással bírnak, mint ellenfeleik. Oroszország avatkozó befolyását

csak eszköznek tekintik a saját felszabadításukra, önállóságuk kiküzdésére. Nem hiszik, hogy az az államszerkezet, mely már most is alig bírja fentartani az önkényuralom kormányzási módját szabad intézmények és alkotmány után kiáltozó alattvalói fölött, — a jövőben, miután számos rokon törzseket a szabad fejlődésnek adand által, zavartalanul megmaradhasson az önkény útján; sőt bizton remélik, hogy a mások felszabadítását saját alattvalóik felszabadulása fogja követni, részben megelőzni. S meg kell vallani, ez érvelés a történelem szellemének megfelel s a ráépített irányzat kiválón gyakorlati.

Igy összefogván a szláv törekvések vonásait egy tömör képbe, s megkülönböztetve belőle a valárd életképes elemeket az ábrándos képzeletiektől, okvetlenül azon meggyőződésre kell jutni, hogy a szláv törekvések magvát az önérvényesülési vágy képezi s ennek megvalósulására törni, minden nemzet-egyéniségnek alapjoga, sőt, mivel változhatlan belső tényezők adta ösztönön sarkal, lélektani és szellemi szükséglet. A szláv törzsek az idők folytában, az ellentétes nyomás dacára, ki fogják küzdeni a lélektani alkotásuknak és szellemi fejlődési fokuknak megfelelő helyzetet s megvalósulatlan fog maradni az, ami most sokaknak közelinek tetszik s megvalósul az, amit senki egyik részről sem láthatott előre. Ez

általános elveket s a bennök rejlő méltányossági mozzanatokát szem előtt kellene tartani a magyarság s a szláv eszme híveinek egyaránt s arra törekedniök, hogy a szlávok történeti nagyra-vágyása, amennyiben jogosult, s a magyarság létöszttöne összhangzásba jöjjön.

IV.

Szokásos észjárás a vérmes hazafiak sokaságában, a magyar nemzet létezését, a nemzeti-ségi kívánalmak jogosultságának egyenes tagadásával biztosítva látni. E felfogás előrelátást nélkülöz és a történelem logikájával ellenkezik, mely szerint minden nemzet-egyéniiségnek az életképességének megfelelő életpálya nyitva áll, melyet korlátozó intézkedésekkel elzárni nem, de kényszer eszközeivel legfőlebb erőszakos küzdő térré átalakítani lehet. Valamint a hivatott egyént nehéz körülmények meg nem törik, hanem edzik, úgy az életképes fajra gyakorolt nyomás, csak erélyesebb ellenhatást szül, s az elnyomottat gyorsabban érleli.

A merev tagadó felfogás, különösen az ugynevezett keleti kérdés körül nyilatkozik. Eredményez pedig hibás véleményt kettős irányban; eredményezi a törökök európai uralmának biztosságába és reformképességébe vetett vakhitet

és balvéleményül, a török uralomnak alávetett szláv törzsek hivatlanságát a jövőre nézvest. Mind a két hiedelem téves, s a körülmények nem kellő ismeretén vagy birálatán alapul.

A nyugateurópai míveltséget alapföltételként két sajátság jellemzi: nyugtalan élénkség, mely sokoldalu munkásságra ösztönöz és szabad gondolkozásmód, mely a szellem haladásában a dogmatismus korlátait megveti. A török eszmevilágban e sajátságok tökéletes ellentéte uralkodik. Az uralkodó ozmán népfaj jelleme nehézkes, tunya és a munkálkodástól idegenkedő; csak a hitbuzgalom lángja mellett kél szárnyaló lelkesedésre s a míg ez lobog, nagyra képes, csakhogy lelkesedése illó s kitartó tettvágy nem képezi alapját. Az izlam, mely államban és társadalomban egyeduralkodó kormányzó elv, a kizárólagosság legmagasabb fokát tünteti föl, s a szellemnek semmiféle haladását nem tűri. Ezen alapsajátságok eredménye oly társadalmi intézmények, melyek az európai míveltséget kizárják. A többnejűség intézménye a nők állását szánandóvá teszi s a nemzedék testi elkorcsosulását vonja maga után természetes következményül. A hárem a míveltlenség és butaság fészke s minthogy az emberiség első nevelését a női nemtől nyeri, a török gyermek agya előítéletekkel és korlátolt vallási nézetekkel van terhelve, azon korban, amelyben

az európai gyermek fogékony elméje már széleskörű műveltség alapelveit nyerte. A rabszolgaság intézménye annyira összefort az izlam társadalommal, hogy ki nem irtható. A rabszolgák sorsa enyhe ugyan, de roppant számuk szaporítja a kényelmes lézengők hadát. A kényelmes lézengés jellemvonása a tevékenyebb török társadalmi osztályoknak is, melyek ezért a forgolódó, élelmes zsidó, görög és örmény kereskedők és uzsorások áldozatai. S a milyen ziláltak a török magángazdaságok, oly ziláltak a török állam pénzügyei is. A török állami háztartás napról napra csak tengődik, de állami gazdálkodásról európai értelemben szó sem lehet. Már magában e szempont is gyökeresen megingathatná a török uralomba vetett hitet.

Belátóbb törökök teljes tudatával birnak az elmaradhatlan romlás veszélyének. A „Bassiret“ című török napilap bevallja, hogy a mahomedánok száma Európában folyton csökken és okairól teljesen tisztában van magával. Okai pedig a katonai összeírás, melynél a vallás lévén mérvadó, csak igazhitű muzulmánnt soroznak a birodalom védői közé, ugy hogy háboru idején az uralkodó faj sok ezrivel megapad; továbbá a többnecjűség, mely az ifjuság nemző tehetségét gyöngíti, sokakat nőtlen életre kényszerít s a fajtalansági bűnöket társadalmi szokássá avatja:

oka a magzatelhajtás általán elterjedt szokása és végre egészségi közrendészet teljes hiánya. Ily állapotok mellett néhány évtized multán a törökök a vezetőséget európai alattvalóik fölött már csak számszerinti kisebbségüknél fogva is kénytelenek lennének elveszíteni.

A törökök reformtörekvései nem hogy megerősíthetnék az uralmukba vetett hitet, azt ellenkezőleg gyöngítik. Az összetartó conservativismus, ha magában véve romlandó intézmények fentartására irányul is, ideig-óráig uj erőt kölcsönöz az államszervezetnek s a romlást késlelteti; de ha a conservativismus elvét reform szelleme érinti, mely meg nem javítható intézmények megújítására törekszik, az csak szakadást hoz létre a vezetők közt s a romlás veszélye közelebb van hozva. Így van az Törökországban. II. Mahmud reformtörekvései óta azon elvek, melyek hajdan az ozmán birodalom nagyságát képezték, megtörtek, az erős conservativ szellem meggyöngült s a reform emberei végzik kilátástalan munkájokat terméketlen földön. Törökországot méltán nevezni haldokló embernek s már régen meghalt volna, ha a nagyhatalmak féltékenysége nem szorítaná vissza beléje a kiröppenő lelket.

E nagyjában érintett érvek mellett a törökök európai művelődése iránti bizalmat csak

a tárgy fölülletes ösmerése vagy az ítéletnek rokon érdek által elhomályosodott volta magyarázhatja meg. Valójában egy hatalmas történeti tragédia ötödik felvonása játszódik le a jelenkor előtt.

A mily téves a török birodalom jövőjébe vetett hit, oly téves a balkán félsziget keresztény alattvalóitól a jövőndőt megtagadni. A rájuk miveltsége a kezdetlegesség fokán áll ugyan s ők még nem érettek az önállóságra; de ez mitsem bizonyít, mert a mivelődési képességet tőlük megtagadni nem lehet s a miveltség fejlődése legfőlebb idő kérdése. Ezenkívül már most is vannak államalakulatok tőszomszédságukban, melyek önálló létre képesek, s melyek jövőndő képzetek magvaul szolgálhatnak; ilyenek Szerbia, Románia és Montenegro. Egyébiránt a történelem következetes logikája hozza magával, hogy önálló létre serdüljön az arra hivatott s e fejlődési törvényt meg nem másíthatja az ellentétes törekvés, sőt ellenkezőleg, az ellentétes törekvés érleli és céljához közelebb hozza a törekvőt.

Tehát a török birodalom romlása s a balkán félsziget keresztény lakói önállósága oly tényezők, melyeket az okoskodásnál alaptételként el kell fogadni.

V.

Ámbár a szláv törekvésekben rejlő alapjogot el kell ösmerni, azt az önfentartási ösztön szempontjából a diplomatia s hadviselés minden eszközével meg kell akadályozni, hogy a népszabadság örve alatt Oroszország önző állampolitikáját előtérbe tolja. S addig nincs biztosítva Kelet-Európa, különösen Austria-Magyarország létezése, míg az orosz tulsulynak örökre gát vetve, míg Oroszország hatalmasan megnyirbálva és Ázsia felé visszaszorítva nem lesz. Ez a cél, melyre törekedni kell.

E kihívónak látszó elvet Oroszország hatalmi állása s a közeli mult történetének szemlélése világossá teszi s a lehetőség színében tünteti fel.

Oroszország terjedő hatalmát több kedvező körülménynek köszöni. Előnyös földrajzi fekvésénél fogva Európára és Ázsiára egyaránt döntő befolyást gyakorolhat. A birodalom magvát képező orosz nép miveltségének átlagos színvonala olya-

tén, hogy az ázsiai népek közt polgárosítólag léphet föl; Európában pedig a szláv kívánnak malmára hajtják a vizet. Az orosz nép jelleme szilárd s kitartó; ezért hosszú időt igénylő terv kivitelére alkalmas. Ezeken kívül elősegíti Oroszországot, ami a szláv jellemnek egyik alapvonása, óvatos körmönfont politikája; mert, bár föllépésében olykor durva erőszak nyilvánulatait látni is, ha sarokba szorítják, álnokul visszahúzódik, céljait azonban fel nem adva.

Tekintve az Oroszország kivívta előnyöket, élesen meg kell különböztetni európai működését az ázsiaitól. Európában szinte egy évszázad óta arra törekszik, hogy a szlávokat befolyása alá kerítse. E cél kedvéért a török birodalmat fel akarja bontani s önző fellépése idővel összeveszejtí fél Európával. A nagyhatalmak a fejlődő vészt érezve, noha sohasem jártak el egységes erélylyel, olyatén ellenhatást gyakorolnak, hogy Oroszország, következetes eljárásához és törekvése hosszú tartamához viszonylag, s dacára annak, hogy csapatai már többbizben szerteszáguldoztak Rumélia síkjain, — Európában csak igen lassan haladhat előre. Ami eddig különös sulyt adott igyekzetének, az Törökország romlandó volta s a törökországi szlávok elnyomott társadalmi helyzete okozza. Az e tényekben rejlő történelmi méltányosság és igazság önkénytele-

nül azt eredményezi, hogy a többi európai hatalmak türik az orvosság alkalmazását, noha kelletlen és tolakodó orvostól ered. De abban semmi történeti logika s azért lehetőség sincs, hogy a tetemesen miveletlenebb, zagyva elemekből összerakott Oroszország uralkodhassék Németország, Austria és Magyarország nálánál miveltebb népei fölött s az ezen irányzat végleges megtörését törekvő áramlatnak nemsokára meg kell indulnia és sikerrel fog birni.

Egész más szempont alá esik Oroszország terjeszkedése a ritka népesség lakta, nagy részben nomád s nálánál miveletlenebb ázsiai törzsek között. Az e téren kivivott eredmények bámulatosak s néhány évtized multán az orosz befolyás egész Ázsiára ki fog terjedni. Oroszország fenhatósága Törökországnak némely kisázsiai részei, különösen Arménia fölött csak idő kérdése. Elragadván Irannak a Kaukazuson tuli legszebb tartományait, a turkmancsai béke óta oly függőségbe hozta magától, hogy Iran a kaspi tengeren Oroszország beléegyezte nélkül miről sem rendelkezhetik, sőt ügyes politikájával odavitte a dolgot, hogy a sah csak a cárt tekinti jóakarójának s Oroszország befolyása Persiára nagyobb, mint Angliáé és Franciaországé együttvéve. Közép-Ázsiában Taskendig haladt s Turkesztán neve alatt tartományt alakított. Ezen

kivül övé lett Kokand is. Hódításokat tett China keletén s nyugatán. Birtokai szakadatlan lánc idövel utat fog részére nyitni China szívébe, Pekingbe is. E téren kikerülhetlen az összeüt-közés a befolyásukat tenger felől gyakorló Franciaországgal és Angliával. De Anglia kénytelen lesz keletindiai birtokait is megvédeni Oroszország ellen, mivel ez az angol uralommal ellenséges törzsek, különösen az afghanok közt izgatólag működik. Sok optimismus kell hinni, hogy valamely európai nagyhatalom, legyen bár neve Anglia, valaha megtörhesse Oroszország terjedő hatalmát Ázsiában. Minden európai hatalom csak a tenger felől hozhat roppant költekezéssel, elégtelen erőt Ázsiába, — egyedül Oroszország működése számíthat Ázsiában tartós sikerre. Idegen törzsek tömbjei közé, a határokon kozák katonai telepeket létesít, erősített helyeket épít s orosz közigazgatást hoz be. Idegen földön terjeszti vallását, nyelvét és szokásait. Az alávetett népekkel a körülményekhez képest enyhén bánik, a szakadozott törzsek közt viszályokat gerjeszt, a gyöngébbeket pártfogásába veszi az erősbeek ellenében s nem éreztetve hatalmát uralkodik mindnyájok felett. Valóban ellenállhatlan hatalom s csak a szellemileg vak nem látja e téren az életrevaló, mivelő hivatást.

Oroszország roszakarói azt állítják, hogy Ázsiában nem polgárosít, hanem vallása nyelve behozatalával oroszosit és szeszes italok terjesztésével elkorcsosítja a nemzedéket. Utóbbiak használata már-már nemzetközi szokás és a közművelődés árnyoldala mindenütt; Oroszország ellen különös vádat emelni miatta méltánytalanság lenne. A miveltség pedig azért, mert orosz terjeszti, nem szűnik meg miveltség lenni. Az eddig elért vívmányok is hangosan bizonyítják Oroszország polgárosító küldését Ázsiában. Ahol előbb a magányos utazó életveszélyek közt bujdosott, most orosz hatóságok védelme alatt utazik a földirati és nyelvészeti tudományok szolgálatában. A közjólét emelkedik s Ázsia néptörzsei kapcsolatba lépnek Európa nemzeteivel. A személy és vagyonbiztonság megszilárdult s a világkereskedelem Oroszországon keresztül utakat nyer Ázsiából Európába. Ez előnyök a jövőben csak fokozódhatnak s a haladás mérve beláthatlan. Egyébiránt Oroszország ázsiai példája megerősíti azon ősi, történelmi alapigazságot, hogy a közművelődés műveletlen népek közt legbiztosabban fegyverek élén halad előre.

Ezekből beláthatni, hogy Oroszországnak Ázsiában nagyszerű hivatása van; ezt azonban Európára nézve állítani nem lehet. S míg amabban meggátolni igyekvéseit lehetetlen, sőt

a közművelődés érdekében ártalmas lenne: addig terjeszkedésnek Európában ellenállni lehetséges, sőt Kelet-Európa érdeke határozottan követeli, hogy Oroszország Európa felől jól megnyirbálva és Ázsia felé viasszaszorítva legyen.

Ez eszme bővebb kifejtése a feltevő politika tétova ösvenyére vezetne: csak azt érinteni meg, ha valaha Oroszország számadó órája ütne, minden határos államnak az északi tengertől a fekete tengerig követelése volna ellene.

VI.

Az okoskodás eredményeképen képzeljük magunknak az európai török birodalom felbomlását, melynek be kell következnie és az orosz birodalom kellő határok közé szorítását, melyre törekedni kell: és Európa kelető része egy bomladt népcsoportozatot tüntet fel, melynek egy jövőendő létezési mód teremtmése elmaradhatlan szükségesség. A bomladozó törzseket saját létösztönük szövetséges alakulatok létesítésére fogja kényszeríteni, mert egyedül megállani gyöngék s a történelem tanúsága szerint a jelenkorban az államok területi nagyságra törekszenek.

A szövetség alakulását a néptörzsek közt jelenleg uralgó ellenszenvek nem akadályozhatják meg, annálkevésbé, mert a történelem bizonyossága szerint az idő folytában rokonszenv ellenszenvvé s ellenszenv rokonszenvvé idomul az érdek ösztönző indulatánál. Csak egy példát említve — a török és magyar faj évszázadokig

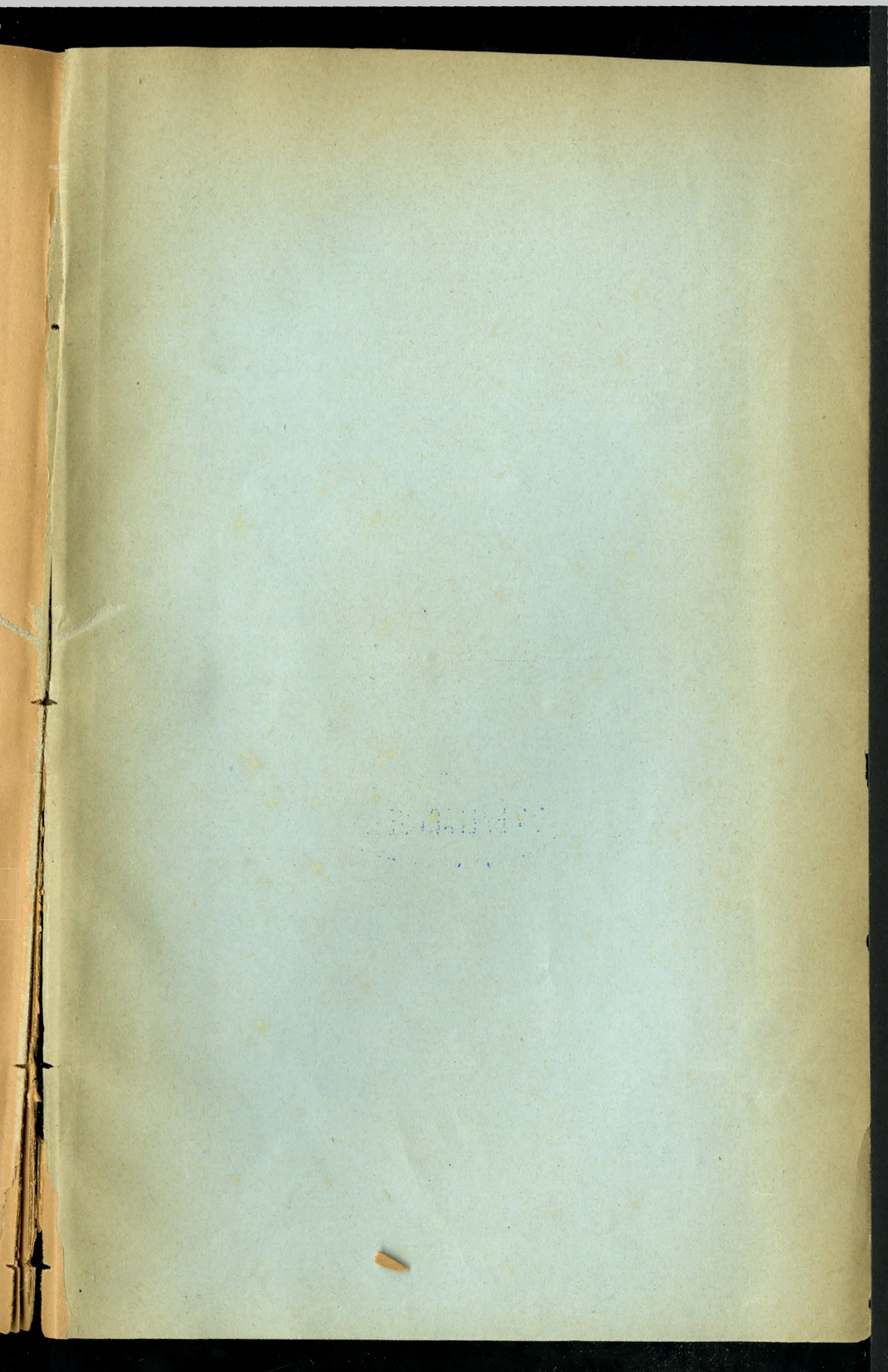
irtó küzdelemben állott egymással, de belátva Oroszország és a panslavismus veszélyei közös-ségét, a köztük létezett ellenszenv benső ro-konszenzvvé változott. Az érdekközösség elvéből ítélve, bátran mondhatni, hogy kelet törzseit az érdek közössége majdan kibékíti egymással. Ismételni kell azonban, s azt nem lehet elégszer ismételni, hogy az orosz hatalomnak kellő hatá-rok közé szorítása elengedhetlen föltétel; nélküle a kibékülés meg nem történhetik s nélküle külö-nösen a magyar faj nyomtalanul eltűnend a né-pek árjában.

Az új szövetség szervezetéről elmélkedni vagy csak megközelítőleg okoskodni üres jósolgatás lenne, mivel a lényeg nem a szövetség szerve-zetében, hanem magában a szövetség eszméjében van. Valószínű, hogy a szervezet a létező szer-vezetektől sokban el fog térni; mivel az újonnan fölmerült szükség s az új anyag új alakot és formát terem magának és mivel, valamint a szerves életben a testek közt nincs egyformaság és folytonos a fejlődés, úgy az államtestek szer-vezetében is. Külömben kívánatos, hogy a szö-vetséges szervezet a jelen viszonyok közül men-tül természetesben és minél kevesebb megrázkód-tatással álljon elő.

Az új szövetséges fejlemény eszményi köd-kép alakjában tűnik fel, mert sok küzdelemnek

kell lefolyni a mostanában egymással ellenségesen szembenálló népfajok közt, míg a kölcsönös érdek tudata fölébred. Azonban a fejlődés súlyos folyamatát megrövidítheti és enyhítheti a nemzetek kiválóbbjai által a magas cél irányában elfoglalandó öntudatos álláspont s azon tisztult belátás, hogy a szövetség eszméje kölcsönös engedékenységgel győzni fog.

DE BALLAGI GÉZA.

Budapest. Weizmann testvérek könyvnyomdája.

2002

